

МОРАЛЬНІ ПРАВА АВТОРА В ЄС: ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Сергій Бутнік-Сіверський

кандидат юридичних наук, патентний повірений,
в.о. провідного наукового співробітника
відділу авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ORCID: 0009-0003-3242-6583

У статті розглянуто регулювання особистих немайнових (моральних) прав автора за міжнародним законодавством, проаналізовано первинне та вторинне законодавство Євросоюзу і побічно пов'язану практику Суду Справедливості ЄС у цьому аспекті. Розкрито особливості дуалістичної та моністичної моделей авторського права в ЄС на прикладі Франції та Німеччини, розглянуто регулювання моральних прав за законодавством Ірландії (країни загального права). Зроблено висновок, що правові особливості регулювання моральних прав зумовлюють потребу їх урахування при використанні творів і захисті моральних прав автора на території різних держав.

Ключові слова: моральні права, особисті права автора, авторське право ЄС, Європейський Союз

Постановка проблеми. У сучасних умовах стрімкий розвиток цифрового середовища та єдиного цифрового ринку, постійне створення і використання контенту на платформах у всесвітній мережі «Інтернет», із запозиченням та переробленням результатів творчості інших осіб, поширення використання технологій штучного інтелекту зумовлюють актуальність питань охорони і захисту особистих немайнових (моральних) прав автора від таких порушень, як присвоєння авторства на твір (плагіат), незазначення автора твору при його використанні, перекручення, спотворення чи інші зміни твору, що здатні завдати шкоди честі або репутації автора. Ці порушення шкодять не лише приватним інтересам автора, який прагне забезпечення свого авторства та недоторканності твору, а й інтересам суспільства, яке з часом, у результаті багатьох переробок твору, без зазначення автора чи неправильного його вказування та без посилання на оригінальний твір, зокрема з використанням штучного інтелекту, може втратити можливість достовірно встановити, хто ж був справжнім автором первинного твору і який твір було використано. Важливим є також забезпечення авторства та недоторканності твору після смерті автора його спадкоємцями та іншими заінтересованими особами, коли автор вже не може захистити власні права.

Законодавство ЄС у своїх директивах не містить регламентації моральних прав автора, покладаючи це на законодавство держав-членів, що в умовах транскордонного використання контенту в мережі «Інтернет» може призводити до різниці у правозастосуванні

у процесі захисту моральних прав автора в тій чи іншій країні Євросоюзу відповідно до їх національних правових традицій.

З огляду на зазначене є необхідність у комплексному дослідженні регулювання моральних прав автора в ЄС, беручи до уваги як правову доктрину, так і практику Суду Справедливості ЄС, яка може побічно торкатися цієї сфери, зокрема зважаючи на адаптацію українського законодавства до європейського.

Літературний огляд. Питання моральних прав автора в Європейському Союзі досліджувались у працях таких іноземних та українських учених, як Е. Розаті, Х. Харконен, П. Хутукка, Дж. Доре, Й. Пірер, К. Гейгер, Л. Бентлі, Л. Майданик, П. Черевко та інші. Водночас вивчення й узагальнення правових особливостей регулювання моральних прав автора в ЄС залишається актуальним і потребує подальшого наукового розроблення з урахуванням сучасних викликів цифрової епохи.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі питання регулювання моральних прав автора за міжнародним законодавством, беручи до уваги положення законодавства ЄС, правової доктрини та практики Суду Справедливості ЄС, що може побічно торкатися відповідної сфери, регламентації цих відносин в окремих країнах Євросоюзу, з визначенням та узагальненням правових особливостей.

Виклад основного матеріалу. На міжнародному рівні питання моральних прав автора регулюються ст. 6bis Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (далі — Бернська конвенція), відповідно до п. 1 якої незалежно від майнових прав автора і навіть після відступлення цих прав він має право вимагати визнання свого авторства на твір і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації автора [1].

Отож Бернська конвенція встановлює 2 найважливіших з моральних прав автора:

- 1) право авторства (*paternity right*), тобто право бути визнаним автором, з якого випливає право бути зазначеним як автор твору, обрати псевдонім або залишатися анонімним (*attribution right*);
- 2) право на недоторканність твору, яке ще називають правом на цілісність твору (*integrity right*), тобто право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації автора.

Це є той мінімальний стандарт охорони моральних прав автора, який діє в усіх країнах, що приєдналися до Бернської конвенції. При цьому кожна країна може передбачати свої особливості правового регулювання моральних прав автора, передбачати й інші права, однак вони не повинні суперечити вказаній конвенції.

Бернська конвенція в п. 2 ст. 6bis передбачає, що права, визнані за автором на підставі попереднього пункту, зберігають силу після його смерті принаймні до припинення майнових прав і здійснюються особами або установами, уповноваженими на це законодавством країни, у якій виступає охорона. Тобто Бернська конвенція передбачила вимогу щодо охорони моральних прав автора після його смерті, надаючи країнам досить широкі можливості щодо визначення особливостей такої охорони, зокрема стосовно встановлення її строку, залежно від тієї правової концепції, яка діє у тій чи іншій країні.

У п. 3 ст. 6bis Бернської конвенції також вказується, що засоби захисту для забезпечення прав, наданих цією статтею, регулюються законодавством країни, у якій виступає охорона. Це також дає широкі можливості країнам визначати ті засоби захисту моральних прав, які б найбільш повно відповідали їхнім правовим підходам.

В інших міжнародних нормативно-правових актах зустрічаються посилання на Бернську конвенцію. При цьому якихось додаткових вимог щодо охорони моральних прав автора вони не містять. Так, у ст. 9 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі — Угода ТРІПС) зазначається, що члени повинні виконувати

вимоги ст. 1–21 Бернської конвенції (1971 р.) і додатка до неї. Однак члени не мають прав або обов'язків за цією угодою стосовно прав, які надаються за ст. 6*bis* згаданої конвенції або похідних від неї прав [2]. Таким чином, Угодою ТРІПС моральні права автора не регулюються.

Договір ВОІВ про авторське право від 20 грудня 1996 року в ст. 3 підтверджує застосування положень Бернської конвенції, зокрема щодо моральних прав, а саме — договірні сторони з урахуванням відповідних змін застосовують положення ст. ст. 2–6 Бернської конвенції, що стосуються охорони, передбаченої цим договором [3].

Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року в ч. 2 ст. 27 проголошує, що кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є [4]. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року також проголошує, що держави, які беруть участь у цьому пакті, визнають право кожної людини на користування захистом моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з будь-якими науковими, літературними чи художніми працями, автором яких вона є [5]. Вважаємо, що ці декларативні положення концептуально також спрямовані на охорону моральних прав автора на міжнародному рівні.

Первинне законодавство ЄС не здійснює регулювання моральних прав автора. Договором про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року (Маастрихтським договором) у ст. 5 передбачається, що відповідно до принципу надання повноважень Союз діє в межах повноважень, наданих йому державами-членами згідно з договорами заради досягнення визначених у них цілей. Повноваження, яких не надано Союзові згідно з договорами, залишаються за державами-членами [6]. Ураховуючи, що державами-членами ЄС не надано повноважень щодо регулювання моральних прав автора, то воно здійснюється окремо кожною державою самостійно, з урахуванням власних правових традицій, проте у відповідності до Бернської конвенції.

Вторинне законодавство Євросоюзу також відображає цей підхід, посилаючись на регулювання моральних прав автора законодавством держав-членів.

Так, у Директиві 2001/29/ЄС про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві в п. 9 преамбули встановлено, що особисті немайнові права суб'єктів авторського права необхідно реалізовувати відповідно до законодавства держав-членів і положень Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Договору ВОІВ про авторське право та Договору ВОІВ про виконання і фонограми. Такі особисті немайнові права не належать до сфери застосування цієї директиви [7]. У Директиві 2006/116/ЄС про строк охорони авторського права та деяких суміжних прав прямо передбачено, що ця директива не застосовується до моральних прав (п. 20 преамбули) і не повинна завдавати шкоди положенням законодавств держав-членів, що регулюють моральні права (ст. 9) [8]. Директива (ЄС) 2019/790 про авторське право і суміжні права на Єдиному цифровому ринку в п. 23 преамбули містить положення, за яким держави-члени повинні мати свободу вимагати, щоб використання творів чи інших об'єктів здійснювалося з дотриманням особистих немайнових прав авторів і виконавців [9], проте не визначає зміст цих прав.

У практиці Суду Справедливості ЄС не було рішень, які б безпосередньо стосувалися моральних прав автора, проте є рішення, які їх торкаються побічно.

Наприклад, важливим для правозастосування є рішення у справі C-201/13 Deckmyn, яка стосувалася поняття пародії згідно зі ст. 5(3)(k) Директиви 2001/29/ЄС і необхідності «встановлення справедливого балансу» між захистом авторського права та свободою вираження поглядів [10, п. 27]. У цьому рішенні суд постановив, що відповідні правовласники в принципі мають законний інтерес у забезпеченні того, щоб твір, охоронюваний авторським правом, не асоціювався з пародією, яка передає дискримінаційне повідомлення [10, п. 29–31]. Аналізуючи це рішення, Е. Розаті ставить питання: «Який закон-

ний інтерес може бути в того, щоб не бути пов'язаним з обурливою пародією, якщо не повага до власних прав на атрибуцію та недоторканність твору?» Учена вважає, що «своїм рішенням Суд ЄС міг би забезпечити певну гармонізацію і в цій сфері... По-перше, суд заявив, що цей «законний інтерес» існує стосовно пародій, які передають дискримінаційне повідомлення. По-друге, суд уточнив, що цей «законний інтерес» має не автор, а відповідний правовласник» [11]. Таким чином, хоча це рішення, здавалося б, певним чином пов'язане з моральними правами автора, воно все ж стосується інших питань.

Розглядаючи регулювання прав автора в різних правових системах, Х. Харконен зазначає, що «моральні права мають особливе значення в континентальній (цивільно-правовій) традиції авторського права. Водночас традиція авторського права в загальному праві зосереджувалася на охоронюваному творі, континентальна традиція приділяла більше уваги автору твору. Згідно з персоналістською концепцією авторського права, твір розглядається як відображення особистості його автора» [12, с. 408], що чітко простежується у рішенні Суду Справедливості ЄС у справі C-145/10 *Eva-Maria Painer* [13, п. 88]. Вважаємо, що це рішення має важливе значення в правозастосовній практиці, адже підтверджує зв'язок між автором та його твором, що напряду пов'язаний з особистим немайновим правом авторства, правом на авторське ім'я, правом на недоторканність твору.

На прикладі творів прикладного мистецтва, аналізуючи судову практику, Х. Харконен також зазначає, що «завдяки рішенням Суду Справедливості ЄС у справах *Cofemel* та *Brompton*, стандарт захисту авторського права на твори прикладного мистецтва безперечно є таким самим, як і для будь-яких інших категорій творів. Однак гармонізуючий ефект цих рішень поширюється лише на майнові права автора, а не на його моральні інтереси» [12, с. 406].

Як зазначалося вище, з огляду на первинне та вторинне законодавство ЄС, моральні права автора не регулюються на рівні Євросоюзу, а тому пов'язуємо з цим і відсутність практики Суду Справедливості ЄС, яка б напряду стосувалася цієї сфери. Додатковим підтвердженням цієї тези слугує висновок у вищевказаній справі C-201/13 *Deckmyn*, у якому суд, посилаючись на Директиву 2001/29, зазначив, що рішення про те, чи мало місце порушення моральних прав, повністю залишається на розсуд національного суду [14, п. 28].

Аналізуючи моральні права в Румунії, з точки зору бізнесу, Ф. Фірару слушно зазначає, що «з огляду на відсутність гармонізації моральних прав на рівні ЄС, важливо, щоб підприємства брали до уваги моральні права та проводили юридичний аналіз з урахуванням специфіки юрисдикції під час використання або передання прав на твори, захищені авторським правом» [15]. Дійсно, іноді різномірне правове регулювання моральних прав, залежно від країни, у єдиному цифровому ринку може створювати колізії в ході правозастосування, а тому виникає потреба у більш прискіпливому ставленні до відображення відповідних умов стосовно моральних прав авторів у договорах.

Законодавство держав-членів ЄС, як правило, містить більш широкий перелік моральних прав автора, ніж законодавчий мінімум, гарантований Бернською конвенцією. Крім того, залежно від юрисдикції регулювання моральних прав має свої особливості. Як відомо, умовно виділяють дуалістичну модель авторського права, у якій моральні права відділені від майнових прав автора, і моністичну модель авторського права, у якій моральні та майнові права розглядаються як єдине авторське право.

Яскравим прикладом дуалістичної моделі авторського права є та, що закріплена в законодавстві Франції. Кодекс інтелектуальної власності Франції [16] виділяє моральні права (*droit moral*) в окрему главу і в ст. L. 121-1 встановлює, що автор має право на повагу до свого імені, авторства і твору. Це право пов'язане з його особою. Воно є вічним, невідчужуваним і таким, що не має давності. Вважаємо, що за своєю суттю тут мається на увазі особисте немайнове право авторства, право на авторське ім'я, а також право на недоторканність (цілісність) твору. З огляду на зазначене автор не може відчужити ці

права, а положення договору про відмову від них (waiver) буде нікчемним, ці права залишаються чинними після смерті автора і навіть після припинення майнових прав, коли твір став суспільним надбанням. У вказаній статті також зазначається про можливість переходу цих прав до спадкоємців автора після його смерті, а також надання повноваження здійснювати ці права третій особі за заповітом. Убачаємо тут звісно не спадкування моральних прав, адже вони не мають майнової природи і є невідчужуваними, а саме перехід до спадкоємців і третіх осіб повноваження здійснювати моральні права автора після його смерті.

У ст. L. 121-2 вказаного кодексу розкривається право на оприлюднення твору, а саме передбачається, що лише автор має право оприлюднювати свій твір, визначати спосіб оприлюднення та встановлювати його умови. Після смерті автора право на оприлюднення його творів, не оприлюднених за життя, здійснюється протягом життя виконавцем(-ями) заповіту, призначеним(-ими) автором. За відсутності виконавця заповіту або після його смерті, якщо автор не передбачив інше, це право здійснюється в такому порядку: родичами по низхідній лінії, другим з подружжя, щодо якого немає остаточного рішення суду про роздільне проживання або який не вступив у шлюб повторно, спадкоємцями, які не є родичами по низхідній лінії та успадковують усю або частину спадщини, та універсальними легатаріями або обдарованими всім майбутнім майном. Вбачається досить цікавим надання першочерговості в отриманні повноваження здійснювати право на оприлюднення твору (за відсутності виконавця заповіту) саме спадкоємцям по низхідній лінії (тобто, насамперед дітям автора), потім — другому з подружжя, і лише потім — іншим спадкоємцям (батькам, братам, сестрам тощо), а якщо й таких немає — то універсальним легатаріям (вони на підставі легату в заповіті отримують все майно) або обдарованим усім майбутнім майном. При цьому, як бачимо, для здійснення права на оприлюднення твору другим з подружжя французький законодавець ставить умову відсутності остаточного рішення суду про роздільне проживання з автором твору та відсутності повторного вступу в шлюб. Тобто якщо вдівець/вдова одружується повторно, він/вона втрачає можливість здійснювати право на оприлюднення твору померлого автора, що, на наш погляд, зумовлено зменшенням або цілковитою втратою особистого психоемоційного зв'язку з померлим чоловіком/дружиною, беручи до уваги той особистий характер, притаманний моральному праву на оприлюднення твору, а саме — приймати рішення розкрити твір соціуму чи залишити в неопублікованому архіві, з якихось, можливо особистих, причин померлого автора.

У ст. L.121-4 вказаного кодексу передбачається право на відкликання, а також право на перегляд твору, а саме зазначається, що незважаючи на передачу своїх прав на використання автор, навіть після публікації свого твору, має право на перегляд або відкликання стосовно правонабувача. Однак він може скористатися цим правом лише за умови попередньої компенсації правонабувачу будь-яких збитків, які такий перегляд або відкликання можуть йому завдати. Якщо після здійснення свого права на відкликання або перегляд твору автор вирішує опублікувати свій твір, він зобов'язаний запропонувати свої права на використання, перш за все, правонабувачу, якого він спочатку обрав, відповідно до раніше узгоджених умов.

У разі створення службового твору, здійснення роботодавцем майнових прав на нього могло б вступати в конфлікт з моральним правом автора на оприлюднення твору, у разі, коли працівник за заробітну плату створив службовий твір, однак забороняє його оприлюднювати, а тому в ст. L.121-7-1 кодексу зазначається, що право на оприлюднення, надане працівнику, який створив твір під час виконання своїх обов'язків або згідно з отриманими інструкціями, здійснюється відповідно до правил, яким він підпорядковується як працівник, і тих, що регулюють організацію, функціонування та діяльність державного органу, який його найняв. Працівник не може: 1) заперечувати проти зміни твору, здійсненої в інтересах служби органом, наділеним ієрархічними повноваженнями,

якщо ця зміна не шкодить його честі чи репутації; 2) здійснювати своє право на відкликання та перегляд без згоди органу, наділеного ієрархічними повноваженнями. Таким чином, моральні права автора у Франції, а саме право на оприлюднення, відкликання та перегляд, недоторканність твору певним чином обмежуються, якщо твір створено в порядку виконання службових обов'язків, що вбачається розумним та справедливим стосовно роботодавця.

Право на включення твору до збірок та інших складених творів для нас звично відносити до майнових прав автора, однак французький законодавець в ст. L.121-8 кодексу передбачає, що тільки автор має право зібрати свої статті та промови у збірку та опублікувати їх або дозволити їх публікацію в такій формі. Як бачимо, таке моральне право автора стосується саме статей і промов як тих різновидів творів, які часто є розрізнені, опубліковані в різний час та за різних обставин, висвітлені погляди автора в них можуть десь не співпадати і суперечити одне одному, і тому об'єднання таких творів у збірку могло б змінити контекст, спотворити зміст, порушити цілісність твору та завдати шкоди честі або репутації автора, що, мабуть, і зумовило існування наведеного морального права. Однак така особливість законодавства Франції може певним чином обмежувати ліцензіата чи набувача майнових авторських прав, який, отримавши дозвіл на використання чи права на статті та промови автора, повинен отримати у нього додаткову згоду на об'єднання їх у збірку.

Таким чином, законодавство Франції передбачає досить широкий перелік моральних прав автора, регламентація окремих з яких часто відсутня у законодавстві інших країн ЄС.

Дуалістична модель авторського права (з тим чи іншим переліком моральних прав) є досить поширеною в Європі. До країн, у яких вона діє, належать, зокрема, Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Румунія, Угорщина.

Натомість моністична модель авторського права є досить рідкісною і діє, зокрема, в Німеччині й Австрії.

Досліджуючи відмінності особистих немайнових прав автора у праві Німеччини і Франції, Л. Майданик зазначає, що «особисті немайнові права за німецьким підходом розглядаються в першу чергу через призму особистих немайнових прав фізичної особи. Тому у разі неправомірного використання імені автора стосовно чужого твору право на захист виникає не в силу особистого немайнового права автора, а особистого немайнового права фізичної особи як такої» [17, с. 35]. Учена вказує, що «німецьке законодавство також передбачає право на оприлюднення твору, однак судова практика не визначає однозначно його приналежність до особистих немайнових прав, тому що визнає його комерційну природу» [17, с. 36]. Звертається також увага на те, що «строк охорони авторських прав у німецькій доктрині є єдиним і з 1965 року становить усе життя автора і 70 років після смерті автора» [17, с. 38]. Останнє, вважаємо, є однією з ключових особливостей моністичної моделі авторського права, адже на відміну від вічної дії особистих немайнових прав, характерної дуалістичній моделі, тут строк дії авторських прав чітко обмежений.

Право на відкликання твору в Німеччині також присутнє (ст. 41 Закону Німеччини «Про авторське право» [18]), однак воно прив'язується до умови, що власник виключного права не здійснює використання твору або здійснює його лише неналежним чином. На наш погляд, це ще раз підкреслює моністичну природу німецького авторського права, у якому право на відкликання тісно пов'язане з відсутністю або неналежним здійсненням економічної експлуатації твору, на відміну від дуалістичної моделі авторського права, у якій воно виступає окремо і незалежно від майнового права на використання.

Таким чином, убачається деяка різниця в регулюванні моральних прав автора в законодавстві країн з дуалістичною моделлю авторського права та з моністичною моделлю, хоча вони всі належать до країн континентального права.

Після виходу зі складу ЄС Велика Британія в порядку брексіту єдиною країною з правовою системою загального права (*common law*) в ЄС є Ірландія, яка має відповідно правові традиції, не притаманні системі континентального права, до якої належать інші держави-члени. За законодавством Ірландії регулювання моральних прав автора має деякі спільні риси з дуалістичною моделлю, адже окремо виділяє моральні права, однак містить і суттєві відмінності, характерні для країн системи загального права.

Так, Закон про авторське право і суміжні права Ірландії передбачає в ст. 107 право авторства, тобто право зазначатися автором твору. При цьому вказується, що коли автор використовує псевдонім, ініціали чи іншу форму ідентифікації, така форма використовується для ідентифікації його твору [19]. Право на недоторканність твору у ст. 109 закону передбачає, що автор твору має право заперечувати проти будь-якого спотворення, перекручення чи іншої зміни твору, а також проти інших дій, що приносять його репутацію. Ці положення походять з Бернської конвенції та є характерними для всіх країн, які до неї приєдналися.

Однак у ст. 113 вказаного закону Ірландії міститься ще одне моральне право — право протидіяти неправдивому приписуванню авторства на твір (*the right of false attribution*). Це право надає можливість особі протидіяти тому, щоб її авторство приписувалося твору, який вона не створювала. Це право, виділене окремо в такій формі, характерне саме для законодавства країн із системою загального права. Натомість у континентальному праві, як відомо, воно окремо не виділяється, оскільки є право авторства, яке дає можливість автору вимагати його зазначення при використанні твору, звідки відповідно випливає і можливість протидіяти, якщо на творі зазначається інша особа, яка його не створювала.

У ст. 115 закону Ірландії зазначено, що право авторства, право на недоторканність твору діють протягом того ж періоду часу, протягом якого діє авторське право на твір. При цьому право стосовно неправдивого приписування авторства на твір діє протягом 20 років після смерті особи, якій надано це право. Тобто моральні права автора в Ірландії діють не безстроково, як це характерно для дуалістичної моделі континентального авторського права, а обмежені певним періодом у часі після смерті автора, що має спільні риси з моністичною моделлю.

У ст. 116 згаданого закону Ірландії передбачається можливість письмової відмови від моральних прав (*waiver of rights*), яка є характерною саме для правової системи загального права. Натомість у країнах із системою континентального права відмова від моральних прав буде нікчемною. На практиці автор може хіба що надати свою письмову згоду не зазначати його як автора при використанні твору та змінювати твір будь-яким чином, а також взяти зобов'язання не протидіяти цьому (наприклад, у ліцензійному договорі), однак не в змозі відмовитися від своїх особистих немайнових (моральних) прав, які йому надані законом. Водночас у ст. 118 цього закону вказується, що моральні права не підлягають переданню або відчуженню, що є так само притаманним країнам континентального права.

У ст. 119 закону Ірландії визначено, що після смерті особи, яка має право авторства, право на недоторканність твору, ці права переходять за заповітом до тієї особи, яку в ньому вказано, а якщо немає вказівок, але авторське право на відповідний твір є частиною спадщини, ці права переходять до особи, до якої переходить авторське право, в іншому ж разі воно може бути здійснене особистими представниками особи, яка мала ці права. Убачаємо, що тут мається на увазі не спадкування цих моральних прав (адже вони є невідчужуваними), а можливість їх здійснення спадкоємцями та іншими уповноваженими особами після смерті автора.

За результатами аналізу вказаного закону Ірландії варто зазначити, що право на оприлюднення не віднесене до моральних прав автора, як це є характерним, наприклад, для Франції. Відсутнім є і право на відкликання твору.

Розглядаючи спірне питання гармонізації моральних прав автора в ЄС та аналізуючи думки вчених, П. Хутукка зазначає, що одні закликають до мінімальної гармонізації моральних прав, інші передбачають, що гармонізація буде складною, оскільки теорії моральних прав, покладені в основу режимів авторського права в країнах Євросоюзу, є внутрішньо несумісними, а ще інші сумніваються в необхідності гармонізації моральних прав у ЄС, припускаючи, що моральні права, зокрема право на недоторканність твору, можуть бути використані митцями для зловживань [20, с. 1053].

Досліджуючи питання гармонізації моральних прав у Євросоюзі та творів образотворчого мистецтва, Дж. Доре зазначає: «Враховуючи, що моральні права мають економічні наслідки, нестандартизовані національні правила призводять до спотворення належного функціонування внутрішнього ринку, впливаючи на використання творів. Це здається ще більш таким, якщо побоюватися, що за відсутності належного захисту, включаючи захист моральних прав, творчість авторів підривається, особливо в умовах розвитку цифрових технологій» [21, с. 14].

Таким чином, регулювання моральних прав у Євросоюзі, хоч і має багато спільних рис, зокрема пов'язаних з дією Бернської конвенції, однак у різних державах-членах має певні правові особливості, зумовлені тією чи іншою моделлю авторського права та національними правовими традиціями. Ці відмінності можуть призводити до труднощів дотримання, здійснення та захисту моральних прав на практиці, коли в одній країні певне моральне право (наприклад, право на відкликання твору) діє, а в іншій — законодавчо не передбачене, або ж коли в певних країнах дія моральних прав обмежена в часі, а в інших вони охороняються безстроково.

Висновки. Моральні права автора не є предметом гармонізації на рівні Євросоюзу і регулюються Бернською конвенцією та законодавством держав-членів ЄС, які всі до неї приєдналися і враховують її положення у своєму законодавстві, однак передбачають також інші моральні права й особливості їх регулювання, що відсутні у Бернській конвенції. Між регулюванням моральних прав автора у різних країнах Євросоюзу існують певні відмінності, що залежать від моделі авторського права і системи права тієї чи іншої країни, та полягають у тому, що в дуалістичній моделі моральні права відділені від майнових прав автора і діють переважно безстроково, на відміну від моністичної моделі, де строк охорони є обмеженим у часі, адже моральні та майнові права розглядаються як єдине авторське право. В обох моделях існує право на оприлюднення твору та право на відкликання твору (хоч і не в усіх країнах), проте моністична модель прив'язує їх до реалізації майнового права на використання, на відміну від дуалістичної. У законодавстві Франції особливостями є встановлення черговості здійснення права на оприлюднення твору після смерті автора виконавцем заповіту, відповідними спадкоємцями та іншими особами, передбачення права на перегляд твору, права автора на зібрання своїх статей і промов у збірку й опублікування їх у такій формі, а також обмеження моральних прав автора на твір, створений у порядку виконання службових обов'язків. В Ірландії, де діє система загального права, виділяється окремо право протидіяти неправдивому приписуванню авторства на твір, передбачається можливість відмови від моральних прав, обмеження їх дії у часі. На практиці ці правові особливості зумовлюють потребу їх урахування у процесі використання творів та захисту моральних прав автора на території різних держав. А в законотворчому процесі в Україні вони можуть бути використані шляхом запозичення відповідних правових положень, з урахуванням національних підходів до законодавчого регулювання у сфері авторського права.

Перелік використаних джерел

1. *Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року).* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 30.10.2025).

-
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 30.10.2025).
 3. Договір БОІВ про авторське право від 20 грудня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (дата звернення: 30.10.2025).
 4. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 30.10.2025).
 5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text (дата звернення: 30.10.2025).
 6. Договір про Європейський Союз від 07 лютого 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/40/f450346n12.pdf> (дата звернення: 30.10.2025).
 7. Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02001L0029-20190606> (дата звернення: 30.10.2025).
 8. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/116/oj/eng> (дата звернення: 30.10.2025).
 9. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj/eng> (дата звернення: 30.10.2025).
 10. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 3 September 2014 in case C-201/13, Johan Deckmyn, Vrijheidsfonds VZW v Helena Vandersteen and Others. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=157281&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4225848> (дата звернення: 30.10.2025).
 11. Rosati E. Has the CJEU in Deckmyn de facto harmonised moral rights? 2014. URL: <https://ipkitten.blogspot.com/2014/09/has-cjeu-in-deckmyn-de-facto-harmonised.html> (дата звернення: 30.10.2025).
 12. Härkönen H. Fashion and Authors' Moral Rights. GRUR International. 2024. Vol. 73(5). P. 406–420. <https://doi.org/10.1093/grurint/ikae050>.
 13. Judgment of the Court (Third Chamber) of 1 December 2011 in case C-145/10, Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=115785&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4796636> (дата звернення: 30.10.2025).
 14. Opinion of Advocate General Cruz Villalón delivered on 22 May 2014 in case C-201/13, Johan Deckmyn and Vrijheidsfonds VZW v Helena Vandersteen and Others. URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152656&pageIndex=0&doclang=EN&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=379419> (дата звернення: 30.10.2025).
 15. Firaru F. Moral Rights: A Romanian Copyright Law Perspective. 2025. URL: <https://ceelegalmatters.com/briefings/29903-moral-rights-a-romanian-copyright-law-perspective> (дата звернення: 30.10.2025).
 16. Code de la propriété intellectuelle. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/23227> (дата звернення: 30.10.2025).
 17. Майданик Л. Особисті немайнові права автора у праві Німеччини і Франції та їх вплив на авторське право України. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2023. № 1–2. С. 34–44. <https://doi.org/10.33731/1-22023.277144>.
-

-
18. Urheberrechtsgesetz vom 9 September 1965. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/23030> (дата звернення: 30.10.2025).
 19. Copyright and related rights Act, 2000 URL: <https://www.irishstatutebook.ie/eli/2000/act/28/enacted/en/print> (дата звернення: 30.10.2025).
 20. Hutukka, P. Copyright Law in the European Union, the United States and China. IIC. 2023. Vol. 54. P. 1044–1080. <https://doi.org/10.1007/s40319-023-01357-0>.
 21. Dore G. Experimenting with EU Moral Rights Harmonisation and Works of Visual Arts: Dream or Nightmare? Trento Law and Technology Research Group. Research Paper n. 58. November, 2023. 23 p. URL: <https://zenodo.org/records/10112926> (дата звернення: 30.10.2025).

Serhii Butnik-Siverskyi

PhD (Law), Patent Attorney, Acting Leading Researcher of the Copyright and Related Rights Department of the Intellectual Property Scientific Research Institute of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Author's moral rights in the EU: legal features

The article examines the regulation of the author's personal non-property (moral) rights under international law, analyzes primary and secondary EU legislation and indirectly related practice of the CJEU in this aspect, reveals the features of the dualistic and monistic models of copyright in the EU on the example of France and Germany, considers the regulation of moral rights in Ireland (a common law country).

It is concluded that EU legislation, both primary and secondary, does not contain the regulation of the author's moral rights, leaving this to the legislation of the EU Member States, taking into account international regulatory legal acts.

The practice of the CJEU is not directly related to the moral rights of the author, but concerns related issues, namely: a fair balance between the protection of copyright and freedom of expression, the legitimate interest of copyright holders that the work is not associated with a parody that conveys a discriminatory message, as well as considering a work as a reflection of the personality of its author.

In the dualistic model of copyright, moral rights are separated from the author's economic rights and are generally valid indefinitely, in contrast to the monistic model, where the term of protection is limited in time, since moral and economic rights are considered as a single copyright. In both models, there is a right to disclose a work and a right to withdraw a work (although not in all countries), but the monistic model links them to the exercise of the economic right to use, in contrast to the dualistic model.

In Ireland it is separately distinguished the right to counteract false attribution of authorship to a work; the possibility to waive the moral rights, and the limitation of their validity in time are provided.

The legal features of the author's moral rights regulation in different EU countries necessitate their consideration when using works and protecting the author's moral rights in the territories of different states. They can be used in the legislative process in Ukraine by borrowing the relevant legal provisions, taking into account national approaches to legislative regulation in the copyright field.

Keywords: moral rights, author's personal rights, copyright, European Union

*Рекомендовано відділом авторського права і суміжних прав
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
(протокол № 10 від 25.10.2025 р.)*

Подано / Submitted: 04.11.2025
Доопрацьовано / Revised: 08.11.2025
Прийнято до публікації / Accepted: 18.11.2025